

Factsheet Tijdelijke wet Transitiefonds landelijk gebied en natuur

Context

Het is noodzakelijk om de biodiversiteit te herstellen en een balans te bereiken tussen wat de natuur kan dragen en wat onze samenleving van haar vraagt. Met het fonds wil het kabinet de maatregelen bekostigen die nodig zijn om de stikstofbelasting van de natuur terug te dringen, evenals de emissies van broeikasgassen door landbouw en landgebruik. Daarnaast wil het kabinet maatregelen financieren die bijdragen aan het beschermen en ontwikkelen van de natuur, het tijdig voldoen aan de Kaderrichtlijn water en om tijdens de transities in het landelijk gebied perspectief te bieden aan de landbouw. De basis van het fonds zijn de dwingende Europese en internationale doelen die Nederland binden met betrekking tot de reductie van de stikstofuitstoot, herstel en verbetering van natuur, broeikasemissies in landbouw en landgebruik en verbetering van de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater.

Doelen van het fonds

Het doel van het fonds is de financiering van landbouw- en natuurmaatregelen met het oog op:

- Het verminderen van de depositie van stikstof op voor stikstof gevoelige habitats in Natura 2000-gebieden om te voldoen aan de omgevingswaarden voor stikstofdepositie;
- Het verminderen van de emissie van broeikasgassen en het vastleggen van koolstof om te voldoen aan de klimaatdoelen die voor landbouw en landgebruik zijn vastgesteld ter uitvoering van de Klimaatwet en de verordening landgebruik;
- het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen voor de Natura 2000-gebieden en het behoud of herstel van dier- en plantensoorten die van nature in Nederland in het wild voorkomen, van hun biotopen en habitats, en van in Nederland voorkomende typen natuurlijke habitats, in overeenstemming met de internationaalrechtelijke verplichtingen;
- het beschermen en verbeteren van de chemische en ecologische toestand van watersystemen volgens de doelstellingen van de kaderrichtlijn water, in samenhang met de emissies door de landbouw en de inrichting van het landelijk gebied;
- De verduurzaming van de landbouw met het oog op het bereiken van de vier hierboven genoemde doelen.

Integrale gebiedsgerichte aanpak

Het kabinet wil opgaven in het landelijk gebied oppakken met een integrale, gebiedsgerichte aanpak. Bij elke grotere investering in het fysieke domein moet de samenhang tussen de verschillende opgaven in een gebied het vertrekpunt zijn. Daarvoor is een meer flexibele en opgave gestuurde inzet van budgetten wenselijk. Deze opgave gestuurde inzet zal op nationaal niveau voor een belangrijk deel vorm krijgen in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Hierin zullen onder andere de regionale doelen worden vastgelegd, maar ook de gebiedsprocessen en uitgangspunten die daarbij horen, evenals de (door)ontwikkeling van de samenhangende uitvoeringsstructuur. Het NPLG wordt op dit moment nader uitgewerkt. De provincies leggen hun aanpak uiteindelijk vast in gebiedsprogramma's.

Maatregelen

In de instellingswet zijn de doelen genoemd waar de middelen van het fonds aan bijdragen. Om deze doelen te bereiken worden maatregelen bekostigd. De afspraken in het coalitieakkoord en de budgettaire bijlage markeren enkele sporen en categorieën van deze maatregelen die noodzakelijk zijn voor de aanpak in het landelijk gebied.

Stikstoffonds: maatregelen per spoor in mln. cumulatief	2022-2030	2030-2035
Spoor 1: Opkoop, financiële afwaardering grond en KRW	13.800	3.681
w.v. Opkoop indicatieve mix melkvee, pluimvee en varkens	6.100	1.315
w.v. Financiële afwaardering grond (melkvee)	5.700	1.225
w.v. Uitbreiden natuurareaal (niet zijnde natura 2000)	1.330	1.000
w.v. Additioneel tbv Kaderrichtlijn Water (KRW)	670	141
Spoor 2: Perspectief blijvers: verder met ingezette route naar verduurzaming	4.350	943
w.v. Natuurinclusieve landbouw	2.120	470
w.v. Innovatieve stalsystemen en managementmaatregelen	1.000	212
w.v. Beleid rond versterken ondernemerschap en innovatie	1.230	261
Uitvoeringskosten	1.750	376
Totaal	20.000	5.000

De verduurzaming van de landbouw betreft een complex samenstel van transities die de landbouwsector en voedselketen in al zijn facetten raakt. Daarom is het doel van het fonds wat betreft de te bekostigen maatregelen voor verduurzaming van de landbouw ingeperkt tot die maatregelen die een directe relatie hebben met de realisatie van de andere in de wet opgenomen doelen.

Het fonds moet in de uitvoering straks ruimte bieden voor bekostiging van zowel maatregelen uit de gebiedsplannen als landelijke maatregelen. Het kan het bijvoorbeeld gaan over de herinrichting van gebieden en hydrologische maatregelen tegen verdroging van natuur en hermeandering van beken. Landelijke maatregelen betreffen bijvoorbeeld specifieke uitkeringen aan provincies voor de aankoop van veehouderijen, maar ook landelijke subsidiëring van bedrijfsbeëindiging, innovatie of omschakeling. De gebiedsgerichte aanpak houdt in dat provincies per gebied bepalen wat de opgave is. De provincies maken bezien vanuit hun expertise over de gebieden en passend bij hun bevoegdheden de keuzes over de te nemen maatregelen en het instrumentarium. De kenmerken van een gebied, in het bijzonder bodem en water, zijn in dit proces sturende factoren. Voorts wordt waar mogelijk voortgebouwd op de processen die momenteel al lopen of in voorbereiding zijn, voor bijvoorbeeld natuurherstel, kaderrichtlijn water en de veenweidegebieden. De maatregelen en instrumenten die de provincies opnemen in hun programma's zullen ook generiek beleid en generieke maatregelen vergen.

Via de maatregelen die worden bekostigd uit het fonds wordt een fundament gelegd voor een eenvoudiger systeem van toestemmingsverlening dat op termijn meer ruimte gaat bieden voor nieuwe maatschappelijke en economische ontwikkelingen voor sectoren zoals landbouw, energie of woningbouw. Dat leidt tot meer zekerheid voor ondernemers. Bij de (versnelling van) de transitie naar een duurzaam voedselsysteem moeten agrarisch ondernemers in staat worden gesteld om binnen de gebiedsdoelen toekomstbestendige keuzes te maken voor hun bedrijf, passend bij de gebiedsgerichte opgaven en met voldoende zekerheid voor het verdienvermogen en bedrijfseconomische continuïteit.

Begrotingsfonds

De voorziene maatregelen vragen dat over een langere periode aanzienlijke bedragen beschikbaar zijn. Een begrotingsfonds biedt de mogelijkheden om middelen te oormerken voor een specifiek doel zonder dat de exacte maatregelen reeds uitgewerkt hoeven te zijn. Ze kunnen niet voor andere doelen worden aangewend. Bovendien blijft het saldo meerjarig beschikbaar tot 2035. Hierdoor kunnen niet bestede gelden van het fonds worden meegenomen naar het daaropvolgende begrotingsjaar.

Instellingswet

Een begrotingsfonds moet volgens de Comptabiliteitswet worden ingesteld bij wet. Deze instellingswet ziet toe op de doelen, de aard van de uitgaven en de bekostiging van het fonds en er wordt een fondsbeheerder aangewezen. Het wetsvoorstel bevat verder geen wettelijke eisen aan de wijze waarop de fondsbeheerder beslissingen neemt op verzoeken om uitgaven uit het fonds. Reden hiervoor is dat de het afwegingskader grote onderlinge afhankelijkheden kent met andere soms nog te ontwikkelen instrumenten. Bovendien moet het kader ook voldoende flexibel kunnen worden bijgesteld om in te spelen op nieuwe ontwikkelingen en inzichten. De minister voor Natuur en Stikstof werkt met het oog daarop aan een samenhangend stelsel van kaders en afspraken. In

het stelsel komen verschillende dingen samen, zoals het inhoudelijk afwegingskader voor de te nemen maatregelen dat binnen het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) wordt ontwikkeld, de toetsing van de gebiedsplannen van de provincies en de keuzes die worden gemaakt in het kader van het perspectief van de landbouw.

Het fonds en de instellingswet zijn voornamelijk een instrument om de aanpak vanaf 2024 financieel te ondersteunen en uitgaven mogelijk te maken.

Proces

Deze consultatie loopt tot en met 22 mei 2022 waarna de reacties en opmerkingen zullen worden afgewogen. De definitieve versie van de wet en memorie van toelichting zal in de zomer worden aangeboden aan de Raad van State ter advisering. Het streven is het fonds dit kalenderjaar nog naar de Kamer te sturen. Het fonds zal dan inwerking treden rond juli 2023, waarna de eerste fondsbegroting ingediend kan worden bij Prinsjesdag 2023. Vanaf januari 2024 kunnen er vervolgens uitgaven worden gedaan uit het fonds. Gelet op de urgentie van de opgaven in het landelijk gebied wordt ervoor gekozen om niet te wachten tot januari 2024. Om tot uitgaven te komen in 2022/2023 wordt met de provincies een inventarisatie gemaakt van concrete projecten en voorstellen om vooruitlopend op de gebiedsplannen die zullen worden gemaakt al stevige stappen te zetten. Hier loopt een apart traject voor, wat los staat van deze consultatie.